

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sefer Yeri'at Shelomoh ...

Pappenheimer, Salomon Seligmann

המלש, מיהנפפ

Dyhernfurth, [5]571 [1810/11]

חכ העירי

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-8834

יריעה כח

צרה . צוקה . רחק . לחץ . השחוף באלה השמות הות

הדבר מנומנס במקומו וענינו מה שצער הוא לו (צדרענגניס) . וההבדל ביניהם כי שם צרה מגזרת צר לשון צרירה שהוא אגידת הדבר בצמזום שלא יתפור כמו וצרה הכסף צידך . צרור המור . ויקרא המקום המנומנס שאינו מספיק להחזיק את הדבר כפי התפשטותו הטבעית . מקום צר (ענג) שגראה המקום ההוא כאלו הוא צרור עד שהתפשטותו קצרה מהתפשטות הדבר שגורא בו . כמ"ש ויעמד במקום צר . צר לי המקום . והמסכה צרה בהתכנס . ותאר השם ב' צר . מן המצר קראתי יי . רדפיה הציבה בין המצרים . (איכ' א' ג') דהיינו מעברות צרות (ענגע פטסטע) שאין העוברים יכולים לעבור זה אל זה כ"א בזמנ"ו וצריכים לעכב זמן מרובה עד שיצטרו כולם לפיכך ישיגום הרודפים . ומנומנס המקומי הואלל לצמזום הענייני והאיכותי כשהי' הדבר מנומנס בענינו הבלתי מספיק למלאות רצונו כפי התפשטותו הטבעית ואמר עליו לשון צר . שהוא כאלו הוא במקום צר שאין דרך לנטות ימין והמאלל כמו אשר ראינו צרה נפשו . צר לך ומצאוך . צר לי אקרא ה' . וכן ויירא יעקב ויצר לו . ויאמר דוד אל גד צר לי מאד (ש"ב כ"ד י"ד) שהי' דוד מנומנס בענינו מכולק מלבחור דרך כרצונו כ"א שלש אלה שהטיל עליו הכניא . וכן צר לי עליך אחי יהונתן (ש"ב א' כ"ו) פי' שדעתי קצרה וצרה מלהחזיק תנחומין הראויים בשבילך (ענגמיהטיג) . ושם הפעל צר או צורר . הצר הצורר אהבם (צמדבר יו"ד ט') . יאכל גוים צרו . איש צר ואויב המן הרע הזה . צורר היהודים . היו צריה לראש . וכפל הרי"ש של צורר להוראת ההפלה היינו שומר הרבה וכלל הענינים . ובפעלים והצר לך בכל עטריך . דהיינו הבאה בענין מנומנס . ה תצר את מואב . (אין דיה ענגע צרינגן . ענגכטיגן) . והשם המופשט צרה . (ענגניס . אנגסט) ויילני מכל צרה . הענה אותי ביום צרתי . פדה את נפשי מכל צרה ודומיהם :

ושם צוקה . הוראתו על הקשור החזק של דבר עם מקומו עד שאינו יכול לזוז משם . והוא מגזרת צק , לשון הצקה ויציקה . כל דבר

דבר האדוק יותר במקומו עד שקשה לפרוש ממנו יכנה הכתוב בלשון הצקה . שגראה כאלו הוצק לשם כעין שיוצקין מחמת לחוד האבן שנעשה שם אדוק ביותר (איינגהסן) כענין שאמר מוצקי ארץ (ש"א ב' ח') . ואבן יצוק נחשה (איוב כ"ח ב') . חוקים כראי מוצק (גם ל"ז י"ח) בצקה עפר למוצק (שם ל"ח ל"ח) יצוק עליו כל ימוט (שם מ"א ט"ו) . יצוק כמו אבן (שם שם ט"ו) וישמש בלשון הצקה לשבח ולגריעות . מציאות הדבר במקום טוב ומנומנס ומאדוק שם כ"כ שאין יכולים להזיזו משם בלי רצונו הרי זה לשבח פעליו נאמר וכיית מוצק ולא תירא (איוב י"א ט"ו) ויהי ענין מוצק בצחינה אל רצון אחרים שאינם יכולים להניעו משם כרצונם . ומקום שנאמר לגריעות הוא כל מקום שיאמר צוק צוקה ומצוק . שהוא בזמן שנקשר הדבר במקום רע וגרוע בחזק כ"כ עד שאינו יכול לזוז משם כרצונו אבל אחרים יכולים להזיזו משם והי' ההצקה היא נאמרת בצחינה אל רצון עצמו שאינו יכול לפרוש משם כרצונו . וצוקה שם המקרה המופשט . ותאר הפעל מצוק במצור ובמצוק . צר ומצוק . ושם הפועל או התאר מציק ואיך חמת המציק . והפעל אשר יציק לך אויבך . והציקותי לצוראל (ישעי' כ"ט ב') . ואין לפ"ו הפרש גדול בין צרה לצוקה שבשניהם מצומס הדבר מלהתפשט כרצונו אלא שהצרה גרועה מן הצוקה . שבצוקה אין הצער כ"א שאינו יכול לזוז מן המקומו אבל המקום בעצמו גדול ורחב ידים . אולם בענין צרה מלבד שאינו יכול להתפשט מן המקומו הנה המקום ג"כ צר בעצמו וקטן מהכילו :

ופעל רחק . מורה על דחית הדבר ממקומו כדי שימלאוהו אחרים (סר דרעינגן) שפי"כ הוא מנומנס ג"כ בענינו שאינו יכול להיות במקום שהוא רוצה וצער הוא לו . כמו ואיש אחיו לא ידחקו גבר במסלתו ילכו (יואל ב' ח') כי כשרבים הולכים זה אל זה בערבוביא הנה כל אחד דוחה את חברו ממקומו וממלאהו ע"ז אחר אע"פ שרבים הם לא ידחקו זה את זה רק כל אחד ישאר במסלתו . וכן מפני לוחציהם ודחיקהם (שופטי' ב' י"ח) :

ופעל לחץ . מורה על ענין הגרוע מכולם . שסוגה על דחית הדבר ממקומו והבאתו במקום צר (דרעינגן) והרי הוא כולל ענין צרה , צוקה , ודחף שלשון יחד , לא חונה ולא תלחצנו

תלחצנו וגר לא תלחץ (שמות כ"ג ו"ג) . והשם לחץ
 בשני פתחין (דרהגזאל) וגם ראיתי את הלחץ (שם
 ג' ע') לחם לחץ ומים לחץ (מ"א כ"ב כ"ז) . לחם
 צר ומים לחץ (ישעי' ל' כ') פי' מנומנס ביוהר שאפי'
 כשעור אין צו . שאם יש בדבר רק כשעור ולא יומר
 יקרא מנומנס (בגויא) וכשאין בו אפי' כשעור יקרא
 צר ולחץ (קנאש קערבלך) . ואומר ותלחץ אל הקיר
 ותלחץ את רגל בלעם אל הקיר (במדבר כ"ב כ"ה)
 שלפי שיש בענין לחץ שני מששים דחית הדבר ממקומו
 (פר דרעיגן) והבאתו במקום צר (איינענגען .
 איינקלעמן) עד המעשה הראשון אחר ותלחץ אל
 הקיר בנפעל דהיינו שדחית ממסלמה והוצרכה לנסות
 לצד הקיר אך היא בעצמה לא הימה במקום צר שלא
 חסי' יכולה לעבור שהרי הי' עדיין רגל בלעם מפסיק
 צונה לבין הקיר . וגד מעשה השני דהיינו הבאת
 הדבר במקום צר אחר ותלחץ את רגל בלעם שע"י
 שדחית לצד הקיר הביאה את רגל בלעם במקום צר
 שגשאר מנומנס בין הקיר לאחון וכבש במקומו (אין
 דיא קלעמע גזעט) , וכה"א ולחצתם י"ו בלדת
 (מ"ב ו' ל"ב) ג"כ הבאת דבר במקום צר כשיפתח
 הדלת לעבור ברחבה ויפסו את הדלת עליו ויהי במקום
 צר ולא יכול לנכנס , ומה שאמר בהגדה של פסח ואת
 לחצנו זו דחק כמ"ש וגם ראיתי את הלחץ וכו' .
 לכאורה הוא תמוה . שאם דעת המסדר לפרש מהו
 ענין לחץ הי' צריך לפרש תחלה מהו ענין דחק . כי
 האיני יודע מהו לחץ אינו יודע ג"כ מהו דחק שהרי
 מלת לחץ נמצא במקרא יומר ממלת דחק גם זה ראייה
 היא זו שהביא על שלחן זהו הדחק מזה שנאמר וגם
 ראיתי את הלחץ . מאי אולמיה דהאי לחץ מהאי לחצנו
 ומי יעיד על הראשון שהוא דחק , ועוד שלחן ודחק
 הם ב' לשונות מורים על ב' ענינים , ועוד שדביא
 ראייה לפירוש מלת לחץ שנמצאה פעמים הרבה ממלת
 דחק שלא נמצאה רק ב"פ בכתוב , אבל שעור המאמר
 ר"ל שלשון לחצנו הנאמר בפ' ביכורים אינו מענין שאר
 לחץ שבמקרא שהוא דחית ממקומו והבאה במקום
 צר . רק הוא מענין דחק בלבד שהוא רק דחית הדבר
 ממקומו לבד ולא הכבישה ג"כ במקום צר . ומביא
 ראיה לזה ממה שאמר בשעת הסעבוד וגם ראיתי את
 הלחץ וכו' שבהכרח אין המובן במלת הלחץ שהיו ישראל
 ג"כ כבושים ומנומנסים במקום צר מנועים תלהתפסט
 כרונסם שהרי הוא אומר ויסך העם בכל ארץ מצרים

(שמות ה' י"ב) שלא כבשום המצריים רק שלא ללחץ
 מוך לארץ מצרים אבל במדינה עצמה היו יושבים
 ברוחה ואלו לא כשעבודו לעבודה קשה ושאר מיני
 שעבוד לא הי' מפנים לעולם ללחץ משם כי מושב
 הארץ טוב כמ"ש כגן ה' בארץ מצרים . גם לא עבדו
 המצרים ללחץ מוך למדינה רק האומה הישראלית כולה
 אבל יהודים היו יכולין ללחץ שהרי אהרן ומשה הלכו
 הלוך ושוב ואין מעכב . אלא וודאי שלחן האומר
 בשעבוד אין ענינו כ"א ענין דחק בלבד דהיינו דחית
 הדבר ממקומו וענינו בלבד שדחוהו הישראל מפני
 המצריים בכל מקום ובכל ענין שהי' למצרי לעולם
 קדימה על ישראל בכל האופנים שאם הישראל הי'
 צד"מ רוצה לקנות בית והי' גם המצרי רוצה לקנותו
 הי' הישראל נדחה מפני המצרי או שהי' רוצה לקנות
 חפץ שבס המצרי עמד עליו לקנותו הי' המצרי קודם
 וכדומה לזה . אבל בזולת זה היו ישראל יושבים ברוחה
 ובכל מקום שהיו רוצים גם לעשות סחורה בכל מיני
 סחורה שהיו רוצים וכמ"ש זכרנו את הדגה אשר נאכל
 במצרים חנם שהי' להם רשות לצוד דגים ולעבוד את
 האדמה לנטיעת קשואים ואבטיחים ושאר ירקות ואומר
 בשבתנו על סיר הבשר נאכלנו לחם לשבע (שמות
 ט"ז) והיינו ע"י מה שהרוויחו בצו"מ כי המצריים לא
 היו נוהגים להם לחם ובשר רק לחם עני , והבשר
 והלחם הרוויחו בנפעל דם . והייתה לפ"ז כוונת מסדר
 ההגדה רק לשלול שלא נאמר בפ' ביכורים דבר שקר
 כשגבין מלות ואת לחצנו שהיינו ג"כ במקום צר דבר
 שלא היה והכחוש הקפיד ביוהר על כך במקרא
 ביכורים לדקדק במה שנאמר עד שהגר מביא בכורים
 ואינו קורא לפי שאין יכול לומר ואת האדמה אשר
 נשבעת לאבותנו . ומביא המסדר ראיה לדבריו ממה
 שלחצנו מרמו אל מה שאמר וגם ראיתי את הלחץ וזה
 הלחץ לא הי' רק דחק כמבואר כאן :

יריעה כט

עזב . נמש . זנה . בטול העסק והתקשרות
 שבין ב' דברים יקרא
 עויבה נטישה וזנוח בדרך כלל יקרא המבטל עוזב
 נוטש וזנוח ויקרא תקבל בטול נטוש נטוש וזנוח . אך
 בהבדל יורה פעל עזב על בטול העסק שבין דבר
 לדבר בלבד אבל לא ג"כ על בטול כל שאר התקשרות
 ודנקות